

Prvi seminar držav Srednjeevropske pobude o psiholoških vidikih nesreč na Igu pri Ljubljani, 21.-22. september 2000

MARKO POLIČ*

Univerza v Ljubljani, Oddelek za psihologijo, Ljubljana

1st seminar of CEI (Central European Initiative) Countries on psychological aspects of disasters, Ljubljana – Ig, September 21-22, 2000

MARKO POLIČ

University of Ljubljana, Department of Psychology, Ljubljana, Slovenia

21. in 22. septembra letos je v Izobraževalnem centru za zaščito in reševanje na Igu pri Ljubljani potekal seminar držav srednjeevropske pobude (SEP) o psiholoških vidikih nesreč. Skupaj sta ga organizirala Oddelek za psihologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in Uprava RS za zaščito in reševanje. Dogodek sodi v sklop pobude, ki jo je podala Slovenija, da bi se te države povezale in sodelovale na področju proučevanja psiholoških vidikov nesreč in pri prenašanju dobljenih ugotovitev v organizacijo zaščite in reševanja v teh državah. Nesreče namreč ne poznajo meja, primerjava ravnanja ljudi v posameznih državah pa lahko ponudi dodaten vpogled v delovanje psiholoških zakonitosti na tem področju. Usklajevanje dela naj bi izvajal Oddelek za psihologijo ljubljanske univerze. Pobuda sama je bila s strani držav SEP podprta in vrata za sodelovanje in delo na tem področju so načeloma odprta. Seveda je treba še stopiti skozi. To sta uprava za zaščito in reševanje in oddelek za psihologijo želela začeti prav s tem seminarjem.

Pobuda za organizacijo seminarja se je sicer pojavila že lani, s sistematičnim obveščanjem in razgovori o vsebini pa so organizatorji začeli šele spomladi leta 2000. Odziv je bil glede na sorazmerno majhno število raziskovalcev tega področja zelo dober in za sodelovanje so zaprosili tudi psihologi iz baltskih držav. V celoti se

**Naslov / address: red. prof. dr. Marko Polič, Univerza v Ljubljani, Oddelek za psihologijo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, e-mail: marko.polic@ff.uni-lj.si*

je seminarja udeležilo preko 50 ljudi, približno polovica iz tujine (iz Avstrije, Belgije, Bolgarije, Češke, Estonije, Hrvaške, Italije, Madžarske, Poljske, Slovaške in Združenega kraljestva). Udeleženci so bili tako raziskovalci kot praktiki, kar je zagotavljalo dobro izmenjavo znanstvenih spoznanj in konkretnih izkušenj.

Po pozdravnih nagovorih predstavnikov Ministrstva za obrambo (Miroslav Terbovc), Filozofske fakulte (dr. Ludvik Horvat), Oddelka za psihologijo (dr. Klas Brenk) in nacionalnega koordinatorja SEP za Slovenijo (Peter Kastelic) se je začelo delo seminarja. Marko Polič je uvedel problematiko s predavanjem »Psihološki vidiki nesreč: dejstva in izmišljotine«, v katerem je soočil nekatera splošno sprejeta prepričanja o ravnanju ljudi med nesrečami z izsledki raziskav. Vprašanje ni nepomembno, saj prepričanja, tudi zmotna, vplivajo na organizacijo pomoči in reševanja. Sledilo je vabljen predavanje Rhone Flin, ene najbolj znanih evropskih raziskovalk kriznega upravljanja, z naslovom »Upravljanje kritičnih nesreč: psihološka perspektiva«. Flinova je, izhajajoč iz raziskovanj odločanja, ki so vpeljale t. i. teorijo naturalističnega odločanja, naredila odličen pregled področja kriznega upravljanja, od vodenja in odločanja pa do oblikovanja skupin in usposabljanja. Naj omenim, da pristop, ki ga podpira Flinova, izhaja iz raziskav kritičnih dogodkov (požarov, brodolomov ipd.) in proučuje odločanje najbolj odgovornih odločevalcev. Tako raziskovanje »v naravi« je tudi postavilo temelje naturalističnemu odločanju in precej spremenilo poglede na usposabljanje odločevalcev.

V sekciji »Izkušnja nesreče« so trije poročevalci predstavili ravnanje ljudi med tremi nesrečami. Tadeusz Tyszka (Poljska) je s sodelavcem pripravil referat o potrebi po informaciji med katastrofalnimi poplavami na Poljskem leta 1997 in 1998 in pokazal kako pomembna je pravočasna in ustrezna informacija. Ursel Kedars (Estonija) s sodelavcem se je lotil brodoloma trajekta Estonija med nočno nevihto septembra leta 1994. Nesreča je terjala vsaj 757 žrtev. Avtorja sta prikazala potek nesreče in glavne probleme pri reševanju oziroma blažitvi posledic nesreče (pomanjkanje informacij, potniki so bili različnih narodnosti, pomanjkanje strokovnjakov za pomoč preživelim ipd). Sekcijo je zaključil Julij Jeraj (Slovenija), ki je s sodelavcem pripravil poročilo o pripravljenosti in odzivih ljudi na potres avgusta 1998. Gre za potres, ki je sledil prejšnjemu velikonočnemu potresu in sta ga avtorja izkoristila za stališčno raziskavo. Dobila sta mnoge podatke, pomembne za organizacijo usposabljanja ljudi za primer nesreč.

V popoldanski sekciji »Psihosocialna skrb« so štirje poročevalci poročali o različnih vidikih pomoči preživelim in prizadetim. Rudolph Christoph (Avstrija) je predstavil model psihosocialne skrbi za primer nesreče, ki je del ukrepov mesta Dunaj za take primere. Izčrpno prikazan model je ponudil mnogo gradiva za razmišljanje in pokazal, kako se je možno na tovrstne dogodke ustrezno pripraviti. Jelena Vilbaum (Estonija) je govorila o psihološki rehabilitaciji žrtev in njihovih sorodnikov med nesrečami v letih 1995-1999 v Estoniji (požar v šoli, nesreča šolskega avtobusa, nesreča vojakov pri usposabljanju), ki jih je izvajal Center za krizna posredovanja v Tallinu. Center je nastal po nesreči trajekta Estonija, avtorica pa je prikazala razvoj

te pomoči v Estoniji. Csilla Peto in Maria Csiky-Meszaros s sodelavcem sta govorili o psihološki pomoči med reševalnimi operacijami ob poplavih na Madžarskem spomladi leta 1999 in 2000. Prav za tako pomoč je na Madžarskem nastala posebna služba, ki se loteva pomoči ob nesrečah v vsej širini. Sekcijo je zaključil Boris Tot (Hrvaška), ki je s sodelavci pripravil referat o projektu psihosocialne skrbi za pirotehniko. Kot posledica vojne je na Hrvaškem ostalo veliko min, pirotehniko, ki jih odstranjujejo, pa so podvrženi mnogim stresom. Hrvaški kolegi so razvili poseben, tudi mednarodno uveljavljen, program psihosocialne skrbi za te ljudi.

Prvi dan je zaključilo vabljen predavanje znane italijanske raziskovalke na področju nesreč, Brune De Marchi, z naslovom »Strokovnjaki in laiki: kdo potrebuje pomoč od koga?« V njem je govorila o informaciji kot močnem dejavniku zmanjševanja tveganja in opozorila na človeške vidike komunikacije. Slednje načrtovalci ukrepanja pogosto ne upoštevajo in načrtujejo v skladu z uveljavljenimi stereotipi in neustreznim razumevanjem z nevarnostjo povezanih zadev.

Drugi in obenem zadnji del seminarja je zajemal dve sekciji, »Travma, psihološka priprava in razbremenitev« ter »Človeško vedenje med nesrečami«, zaključil pa se je s sklepno sejo. Podobno kot prvi dan je bila ena od sekcij posvečena travmatskim izkušnjam in psihološki pomoči prizadetim, druga pa splošnim značilnostim vedenja ljudi med nesrečami. V prvi je Pam Bell (Belgija) s sodelavko iz Bosne govorila o konfliktnih prioritetah oz. o etičnih dilemah in praktičnih problemih glede psihološke travme med vojnami in nesrečami. Dileme so tiste, s katerimi se sreča raziskovalec med kliničnim raziskovanjem močno traumatiziranih oseb. Opozarja, da je prav raziskovanje lahko ključno pri pomoči žrtvam. Gre za dileme, s katerimi se – posebno na področju raziskovanja nesreč – raziskovalci pogosto srečujejo, jim pa prerediti posvetijo zadostno pozornost. Mimoza Dimitrova in Ilya Marinov (Bolgarija) sta nastopila z dvema referatoma. V prvem sta govorila o razvoju dolgoročnega programa psihološke priprave reševalnih skupin, v drugem pa o psihičnem razbremenjevanju reševalnih delavcev. Slednji je bil povezan s konkretno pomočjo reševalcem ob potresu v Turčiji. Tudi ta dva referata kažeta, da je vsaj tisti del psihologije, ki se ukvarja s psihološko pomočjo prizadetim in reševalcem, v državah SEP razmeroma dobro razvit. Sekcijo je zaključila Vera Slodnjak (Slovenija) z referatom »Spoprijemanje begunskih otrok in slovenskih otrok, ki so preživeli nesrečo šolskega avtobusa, s travmo«. Poudarek njenega referata je bil predvsem na dejavnikih, ki otrokom omogočajo uspešno spoprijemanje s stresom (npr. urejeno in predvidljivo okolje, dobra organizacija vsakdanjega življenja, opora šole itn.).

Kot smo že videli, se vojni tudi na tem seminarju o nesrečah ni bilo moč povsem izogniti. Predrag Zarevski (Hrvaška) in sodelavci so prikazali vedenje prebivalcev med preplahi v vojni na Hrvaškem, s posebnim ozirom na vlogo Civilne zaščite. Ena njihovih glavnih ugotovitev je bila, da so prebivalci le delno sledili navodilom civilne zaščite. Bolj nevarne ko so bile razmere, večja je njihova pripravljenost na sodelovanje. Slavomir Belcak (Slovaška) je s sodelavkama predstavil poročilo o človeškem vedenju med nesrečami. Obravnavali so posledice poplav, ki

so leta 1998 prizadele vzhodno Slovaško in psihološko pomoč reševalnim delavcem. Sekcija sta zaključila Grega Repovš in Sanja Šešok z odličnim referatom »Psihološki vidiki potresa leta 1998 v Posočju«. Obravnavala sta tako širše značilnosti vedenja prizadetih, kot spoprijemanje s stresom in tako ponudila celovito sliko soočanja ljudi z nesrečo.

Seminar je zaključila sklepna seja, na kateri so udeleženci povzeli glavne ugotovitve seminarja in se dogovorili za nadaljnje sodelovanje, kar je bil – ob seznanjanju z razmerami na področju proučevanja psiholoških vidikov nesreč – eden glavnih ciljev seminarja. Čez dve leti bo v eni od sodelujočih držav drugi tak seminar.

Seminar je obsegal tudi družabne dogodke, obisk in ogled Ljubljane ter Postojnske jame in obale.

Tako na zaključni seji kot v razgovorih in kasnejših sporočilih so udeleženci zelo pozitivno ocenili seminar v celoti ter podane referate in predavanja.

Ne nazadnje velja omeniti organizatorje seminarja, predvsem skupino z Uprave RS za zaščito in reševanje pod vodstvom Milene Dobnik-Jeraj, ki je uspešno organizirala to zahtevno srečanje.